

Из опыта работы воспитателя МБДОУ
«Центр развития ребенка-детский сад №1 «Сардаана»
МР «Хангаласский улус»Васильевой Лены Васильевны

Торообут тылы сайыннарыга аьа5ас аралдьыты

«Мин дойдум–Саха сирэ»

(улахан сахалыы тыллаах болох)

Буолар кунэ:29.04.2020

Иитээччи:Васильева Л.В.

Сыала:

- 1.О5о санарар санатын сайыннарыы.
- 2.Сана тылларынан о5о тылын саппаабын байытыы(чороон,кымыс,салама,дэйбиир,сэргэ,оьуохай,чабыр5ах,хомус).
3. Саха торут оонньууларыгар о5о интэриэьин тардыы.
- 4.О5ону торообут культуратыгар сыьыарыы.
- 5.О5о5о торообут дойдутунан,торообут тылынан киэн туттар буолууну инэрии.

Туттар тэриллэр:саламалар- 10 шт. ,чорооннор- 7 шт. сэргэ-1шт ,дэйбиир- 1 шт.,ытык-1 шт.,хомус-1 шт.ытык-1 шт.,инсценировка5а туттуллар танастар-16 комплект,ыа5айа-2,былаат-1

»Ойбонно уулааьын» оонньууга туттуллар араас размердаах 3иьит,Саха сирин

Президенин ,флаг,герб хаартыскалара

Дьарык са5аланыыта:

(Хомус тыаьынан иитээччи,кыргыттар саламалаах, уолаттар чороонноох киирэн зал ортотугар тураллар.Музыка тыаьыыр ,о5олор иитээччилииин ыллыыллар)

1.Ырыа»Мин Сахам сиригэр»

Мин Сахам сиригэр

Киэн Лена биэрэгэр

Ымыылар ыллыыллар

Хатыннар хаамсыыллар.

Мин Сахам сиригэр

Куох хочо куонугэр

Саьархай бурдуктар

Саьар5а курдуктар.

Хотугу кыраайбыт

Хорсун дьон дойдута

Уоруунэн бар5арбыт

Дьол ,эйэ дойдута.

Сахалар, нууччалар

Эбээннэр, чукчалар

Эйэни айабыт.

Дьолбутун тутабыт.

Иитээччи: Уб. тороппуттэр, эбээлэр, эьээлэр, ыалдьыттар!

Биьиги манна «**Мин дойдум-Саха сирэ**» диэн торообут тылы сайыннарар аьа5ас аралдьытыыга муьуннубут.

Оболор дьонноругар Сахабыт сирин туьунан туох билиини инэриммиттэрин бугун кордоруохтэрэ.

Иитээччи: - Биьиги сахаларбыт. Биьиги Саха сиригэр олоробут.

Саха сирэ-бу биьиги торообут дойдубут буолар.

Ийэ сылаас мичээриттэн,

Тогурук биьикчээниттэн,

Сирэм оттоох тэлгэьэтиттэн

Ийэ дойдум са5аланар.

Дойдубутун Ил Дархан салайар. (хаартыска кордоруллэр)

Кини аатын ким билэр? (Егор Афанасьевич Борисов)

Саха сирэ атын дойдулар курдук эмиэ бэйэтэ гербэлээх, былаахтаах уоона гимннээх.

Саха сирин былаа5ын туьунан ким кэпсиэн ба5арарый? Кини хайдах онноо5уй? Ортотугар ма5ан тогуруктээх, ити туох бэлиэтэй? Оттон **гербэбит** туох ойуулаа5ый? Ким этиэ5эй?

Сахабыт сирэ сурун ырыалаах, ону **гимн** диэн ааттыыллар. Бу гимни биьиги туран эрэ истэбит.

Саха сирин гимнэ тыаьыыр. (Гимн тыаьыыр, оболор тураллар).

Иитээччи:

Оболоор, биьиги тыйыс айыл5алаах, ол гынан баран утуокэн, дойдуга олоробут.

Манна ыалдьытымсах, утуо санаалаах саха дьоно уонна араас атын омук дьоно иллээхтик олороллор.

Кэрэ айыл5абыт аан дойдуга биллэр, сирбитигэр араас баай-дуол кистэнэ сытар. Оболоор, ханнык Саха сирин баайын билэ5итий?

(алмаз, кыбыл комус, урун комус, газ, туулээх, балык, таас чох, мас).

Халын тыабытыгар ханнык кыыллар

олороллоруй? (тиин, сабыл, эьэ, боро, кырса, саарба-киис, тайах, кулааьай, куобах)

Сахалар саамай собулуур балыктара? Собо

Саамай собулуур сибэккилэрэ - Ньургуйун, Сардаана

Саамай собулуур дьизэ кыыла - Ат

Ханнык котордор

баалларый? (тураах, суор, куртуйах, улар, бочугурас, (рябчик), куорэгэй,

куртуйах (тетерев), куропатка (куруппааскы), хотой сылгы

чыычаа5а, ымыы, чооруос, кэ5э)

Ханнык бабарар норуот бэйэтин торут культуратыгар тирэбирэн, онтон куусуулан, омук быыытынан сайдар, уратыланар.

Саха - сурдээх баай культуралаах омук. Биьиги былыргы торуттэрбит кыыны аам-даам тымныларга, уун киэьэлэргэ комулуок оьохторун иннигэр олонон остуорууялаьаллара, ос хобьонугар, таабырын таайсытыгар курэхтэьэллэрэ, олонхобут олонхотун истэллэрэ. Саха норуотун уус-уран айымныытыгар барыларыгар торообут Сахаларын сиригэр мунура суох таптал, киэн туттуу хоьулар. Ол обугэлэрбит хаалларбыт кылааттарын биьиги кичэллээхтик сыьыаннаьан, харыстаан илдэь сылдьяхтаахпыт.

2.»**Обугэ удьуора** «хобьону аабан иьитиннэриэхтэрэ **Карина Гаврильева** уонна **Нарыйаана Данилова**.

Карина Гаврильева:

Быданныыр дьыллартан
Баьаамныыр биис уустан
Быдаммыт сахалар
Олох, дьол туьугар
Охсуьан кэлбиттэр,
Олобу, улэни
Олорон билбиттэр.

Нарыйаана Данилова:

Ол иьин,
Обугэ удьуора
Ос хобьон, бэргэн тыл
Ор кэмтэн сумэтин
Ойунэн айбыттар.
Уорэххэ, олоххо
Угуьу ойдотор
Утуокэн уорэьи
Урдэтэ туруобун!

.Биьиги торообут тылбыт –саха тыла.

Ханнык бабарар омук торообут тылынан санарар эрэ буоллаьына сайдар-уунэр, чэчириир эбит. Биьиги торообут тылбытынан санарарбытынан киэн туттуохтаахпыт, харыстыахтаахпыт.

3.**Хобьон «Торообут торут тылбыт»**(Геля,
Элеонора, Сайаана, Ф.Нарыйаана)

Торообут торут тылбыт
Ийэ мичээринии минньигэс
Аьа алгыьыныы амарах эбит.
Торообут торут тылбыт
Элиэнэ энээринии эриэккэс
Алаас симэьинии
Сиэдэрэй курдук.

Торообут торут тылбыт
Олонхо курдук алыбынан
Тойук курдук кэрэтинэн
Умсугутар буолар эбит! Оо, биьиэхэ ким эрэ ыалдьыттыы кэлэн
иьэр. Дорооболобуо5ун эрэ о5олоор.
(Бэйбэрикээн эмээхсин - Анна Васильевна)
Дорооболорун, о5олоор. Таайын эрэ, мин кимминий? Мин алааска
олоробун. Кыыстаахпын, 5 ынахтаахпын. Соп, маладьыастар.
Оонньооххутун ба5ара5ыт да?

**Ытааччы: Саха сирэ аан дойду урдунэн кыына тымнытынан уонна
уьунунан аатырбыт дойду.**

Кырыа, туман, тибии, буур5а-бу барыта биьиги кыьыммыт.

4. Кыыын туьунан хобооммутун аа5ыа5ын эрэ, о5олоор!

Мастар хаарга батыллан,
Байааттанныы тураллар,
Тонмут ча5ыл сулустар
Тохтон туьуох курдуктар
Чохоон курдук ый тахсан
Тунал дуйдуур сыа хаары
Тууну быьа айаннаан
Тогуруйэр халлааны.

-Билигин «Кыыын» тойугу туойан иьитиннэриэхпин ба5арабын.

Дьээьээ-буообуоо 2

Ытааччы:

5. _Саха норуотун саамай биллэр остуоруйатын «Таал-Таал эмээхсини»
о5олор оонньоон кордоруохтэрэ

- 1) Таал-Таал эмээхсин- Д. Нарыйаана
- 2) Муус-Сайаана
- 3) **Муусчаан-Уля**
- 4) Кун-Ангелина
- 5) **Кунчээн-Айыына**
- 6) Былыт-Алина
- 7) Тыал- Карина Г.
- 8) **Тыалчаан-Слава**
- 9) Таас хайа-Давид
- 10) Кутуйах-Виолетта
- 11) Ыт- Т. Карина
- 12) Боро-Никита
- 13) Хахай-Уйгун
- 14) Киьи-Владик
- 15) Уот-Ф. Нарыйаана
- 16) Уу-Элеонора

17)Сир Ийэ-Сандаара

Ытааччы: Таал-Таал эмээхсин олоубуга эбитэ уу. Таал-Таал эмээхсин бэстилиэнэй ынабын 8л8р8н сиэн кэбиспит,таалын эрэ хаалларан баран ардыахха хатара уурбут уонна уу баба киирбит.

Кини ыабастарга уутун бабан табааран, уу кытыытыгар ууран баран хатыыскалыы сылдыбыт .Ол хатыыскалыы сылдыан охтон туьэн баран кыайан турбатах.

Ол сытан саналаах буолбут:

-Муус-муус!-То5о ынырдын?

-Бу кимниин кэллин?

-Бу мин о5ом Муусчаан (Уля)

-Муус2 бэркин дуо?

-Оо,мин бэрт бо5о буоллабым дии!

-Оччо5о то5о кун эйигин ууларар?

-Оо.ол аата кун миигиннээ5эр куустээх буолла5а.

-Кун,кун! -То5о ынырдын?

-Бу кимниин кэллин?

-Бу о5ом дии,Кунчээн.(Айыына)

-Ээ,соп._Кун-кун бэркин дуо?

-Оо ,мин бэрт бо5о буоллабым дии!Куус-уох бо5обуун!

-Оччо5о то5о былыт эйигин хаххалыыр?

-Оо,былыт ол аата миигиннээ5эр куустээх буолла5а дии!

-Былыт 2!-То5о ынырдын?

-Былыт 2 бэркин да?

-Оо,мин бэрт бо5о буоллабым дии!Миигиттэн бары куттаналлаар!

-Оччо5о то5о тыал эйигин уурэрий?

-Оо,тыал ол аата миигиннээ5эр куустээх буолла5а дии!

-Тыал 2 !-То5о ынырдын?

-Бу кимниин кэллин?

Бу мин о5ом Тыалчаан дии!

-Ээ соп.

-Тыал2бэркин дуо?

-Оо,мин бэрт бо5о буоллабым дии! Барыларыттан ордукпун !

-Оччо5о эйигин то5о таас хайа буолуур?

-Оо,Таас хайа ол аата миигиннээ5эр куустээх буолла5а дии.

-Таас2 хайа!- То5о ынырдын?

-Таас 2хайа бэркин дуо?

-Оо, мин бэрт б858 буоллабым дии!

-Оччо5о то5о эйигин кутуйах супту суурэр?

-Оо,ол аатаКутуйах миигиннээ5эр куустээх буолла5а дии!

-Кутуйах2!_ То5о ынырдын?

-Кутуйах 2бэркин дуо?

-Оо мин ,мин,мин,мин бэрт буоллабым дии!Алыс куустээхпин!

-Оччо5о эйигин то5о ыт тутарый?
-Оо,ол аата Ыт миигиннээ5эр куустээх буолла5а дии.
-Ыт 2!- То5о ынырдын?
_ Ыт,ыт бэркин дуо?
-Оо,мин бэрт буолла5ым дии !Алыс буолла5ым дии!
-Оччо5о боро эйигин то5о куттуур?
-Оо,ол аата боро миигиннээ5эр куустээх буолла5а .
-Боро2! То5о ынырдын?
-Боро 2 бэркин дуо?
-Оо,мин бэрдим ханна барыай!Ойуур ааттаа5а буолла5ым эбээт!
-Оччо5о хахай эйигин то5о тутан сиир?
-Оо,хахай миигиннээ5эр куустээх буолла5а.
-Хахай 2!То5о ынырдын?
-Хахай2 бэркин дуо?
-Ама,мин бэрдим ханна барыай!Сурдээх кыыл буолла5ым эбээт!
-Оччо5о кьи эйигин то5о бултуур?
-Оо,кьи ол аата миигиннээ5эр куустээх буолла5а дии!
-Кьи2! То5о ынырдын?
-Кьи 2 бэркин дуо?
-Оо,мин бэрт бо5о буолла5ым дии. Куус-уох бо5обун.
-Оччо5о то5о уоттан куттана5ын?
-Оо,ол аата уот миигиннээ5эр куустээх буолла5а дии.
-Уот 2! То5о ынырдын?
-Уот 2 бэркин дуо?
-Оо,бэрт бо5о буолла5ым!Ким миигиннээн тэннэ5ий?
-Оччо5о то5о ууттан куттана5ын?
-Оо,уу 2миигиннээ5эр куустээх буолла5а дии ол аата!
-Уу,уу! -То5о ынырдын?
-Уу 2 бэркин дуо?
-Оо ,бэрдим ханна барыай!Сурдээх куустээх диэн мин буолла5ым!
-Оччо5о то5о эйигин сир инэрэр?
-Оо,ол аата сир миигиннээ5эр куустээх буолла5а!
-Сир 2! То5о ынырдын?
-Сир 2,бэркин дуо?
-Оо,бэрдим ханна барыай!Миигин ким да кыайбат!
-Дьэ Сир Ийэ Хотун!Миигин быыьаа-абыраа,орууй!
-Сир Ийэ Хотун:Быыьаан бо5о бую!
Ытааччы:Сир ийэ хотун эмээхсини иьиттиэм- истибэтиэм диэбиттии
оро тэйэ туьуор дылы хоннору тардан кэбистэ.Таал 2 эмээхсинСир Ийэ5э
махтанна:Махтал буоллун эйиэхэ!
-Сир Ийэ Хотун:Наада буолла5ына оссо да ыныраар! Комолоьуом!
Таал2 эмээхсин уутун баьан дьиэтигэр тахсан,кун бугунугэр диэри уорэн-
котон,учугэйдик олорор уьу.

6.-Оо,биьихэ ыалдыт иьэр эбит дии! Дорооболоьобут!

Таал-Таал эмээхсин (Парасковья Михайловна).Мин кимминий?

Мин туспунан набаа учугэйдик оонньоон кордордугут дии .Мин кордум ээ. О5олоор, миигиннин оонньооххутун ба5ара5ыт?.**Ыьтааччы:**Таал-Таал эмээхсиннэ махтал!

Ыьтааччы: Былыргы сахалар дьэ бу айылаах тымныы ааннаан турда5ына киэьэ дьиэлэригэр олорон олонхо истэллэр эбит.

Саха норуотун уус-уран айымньытын урдук чыпчаала –Олонхо диэн аа5ыллар.

- 1.Олонхону ким кэпсирий?
- 2.Олонхо туох туьунан кэпсирий?
- 3.Олонхо5о хас дойду баарый?
- 4.Ол дойдуларга кимнээх олороллоруй?
- 5.Олонхо дойдутун маьын ааттыыбыт?
- 6.Айыы бухатырдарын ааттара кимнээ5ий?
- 7.Аллараа дойду бухатырын аата?Балтын аата?
- 8.Айыы бухатырдар кимнээ5и кытта охсубалларый?
- 9.То5о?
- 10.Биьиги ханнык олонхону билэбитий?

Соп,маладьыастар.

Тибиилээх,буур5алаах тыйыс тымныы кыьыммыт кэнниттэн ханнык дьыл кэмэ кэлэрий о5олоор?Саас.

Иитээччи:О5олоор,саас айыл5а5а туох уларыыы буоларый?

О5олор:Хаар уулар,кун уьуур,кун сылаастык тыгар,орус эстэр.

7.«Саас кэлиитэ»хобьону аа5ан иьитиннэриэхтэрэ

(Слава,Никита,Алина,Уля,Уйгун,Айыына,Сандаара.)

Хаарбыт ууллара,

Хара буолара

Чалбах тахсара

Чалым аллара

Кэрэтиэн!

К э5э этэрэ

Кэпсээн эрэрэ

Куммут кулэрэ

Куох от уунэрэ

Кэрэтиэн!

Суобу тахсара

Суурэ сылдьара,

О5о уорэрэ

Оонньоу тэбэрэ-

Кэрэтиэн!

Ыьыы улэтэ

Ыган кэлбитэ

Сааспыт ситэрэ

Сайын иьэрэ-

Кэрэтиэн!

Саас чыычаах ырыатынан тулабыт туола туьэр. Чыычаахтар тустарынан элбэх ырыалар, хобьоннор, тойуктар, чабырбахтар суруллубуттара.

8.»Чыычаах»диэн норуот суруйбут чабырбахын аа5ан иьитиннэриэхтэрэ Сайаана ,Виолетта, Элеонора,Никита,Карина

Дьуруп-дьуруп дьуоранхай,

Дьирип-дьирип дьиэрэнкэй,

Чыыбы-чаабы чобуохай

Чууп-чаап чуопчаанай.

Чырып-чарып чочуонай

Чэмэликтэй чэриктэй

Оотой-тоотой догдооной.

Тырып-ирип

Тыкаарай

Туруп-тарып

Туотаанай,

Тылыбырас

Тыгыалай

Ыбыгырас

Быыкаанай.

Ытааччы:Саас халлаан сылыйарыттан дьон эрэ буолбакка, туох баар кыыл-суол бары уорэллэр,сэргэхсийэллэр эбит.

9.«Дьобьогой обото»ункуу

.(Д.Нарыйаана,Сандаара,Элеонора,Алина,Никита,Давид,

Уйгун,Слава)

Ытааччы:

10.Сааскы сарсыарда норуот ырыатын ыллахтара Уля,

Сандаара,Карина, Никита уонна Уйгун .

Харанабыт халбарыйда

Халлааныкпыт сырдаата

Тахсар куммут танарата

Татыйыкпыт ыллаата.

Ыйдааныкпыт ыраатта

Ымы чыычаах ыллаата

Куннэрипит куорэйдэ

Куорэгэйбит корулээтэ.

Саккыраччы сарданалаах

Саналыра куннэрбит

Сахаларбыт сиригэр

Сандаараахтаан та5ыста.

Ыытааччы: Саас эрдэ ,тон буору тобулан наьаа нарын,намчы сибэки куогэйэн тахсар.Бу сибэки аатын биьиги билэбит дуу?

О5олор:Ньургуьун.

Ыытааччы:Кини хайдах онноо5уй?

О5олор:саьархай.

Ыытааччы: Соп .Биьиги дойдубутугар саьархай ньургуьун уунэр,атын улуустарга кытархайдыны,куохтуну онноох ньургуьуннар уунэллэр.

Обугэлэрбит кэрэ кыргыттары Ньургуьунна холууллара,кыргыттарыгар

Ньургуьун диэн ааты биэрэллэр эбит .

11.Билигин о5олор ньургуьун сибэки кэрэтин хьоонноругар хьуйуохтара.

Ньургуьун

Халдыайы сыырыгар

Харалдык сыыьыгар

Ньургуьун элбэ5иэн!

Корорго кэрэтиэн!

Кэрэ саас киэргэлэ

Ньургуьун сибэки

Турар дии нуо5айан

Нарыннык нусхайан.

Ньургуьун нарын да,

Тон буору тобулар,

Нарынын корумэ,

Намчытын корумэ.

Саас а5аларбыт,эьэлэрбит бултуу барар кэмнэрэ буолар.

Ким тоьо куьу бултаабытын-алтаабытын туьунан кэпсэтиьии буолар.

Кус миинэ иьэр дьоро киэьээлэр буолаллар.

Кус туьунан ырыабытын ыллыа5ын!

12.Кынаттарын сапсынан

Кустар котон испиттэр

Кыырай халлаан диэкиттэн

Хотой туспут сурулаан

Оьо-ьо

Хотой туспут сурулаан

Кустар,кустар куотаннар

Уруо-тараа копсуттэр

Хойуу оттоох маардарга

Уомэхтэьэн туспуттэр.

Оьо-ьо

Уомэхтэьэн туспуттэр.

Хотой тула кордообут

Онтон барбыт булбакка

Кустар оро тыыммыттар

Олорбуттар сынньана.

Оьо-ьо

Олорбуттар сынньана.

Ыытааччы:Халлааммыт сылыйда,ньургуьун табыста,оруспут эбиннэ.Сандал сааспыт кэллэ.

Саас кэнниттэн ханнык дыл кэмэ кэлэрий?

Соп, самаан сайын кэлэр.Сайын кэлбитин ким бийиэхэ этэрий?(Кэ5э)

Кини хайдах этэрий?

Сайын кэллэбинэ айылбаа туох уларыы буоларый о5олоор?

О5олор:кун сырылаччы тыгар,сибэккилэр уунэллэр.

Ыытааччы:Сахабыт сиригэр самаан сайын ортолоон турдабына дьикти кэрэ,тэтэркэй сибэкки уунэр.Ол сибэккибит аат а ким диэн буоларый?

Ыытааччы: Сардаана сибэкки- Саха сирин саамай кэрэ сибэккитэ.

Кини хайдах онноо5уй ? О5олор:кыбыл

13.О5олоор «Сардаана»диэн хобооммутун аа5ан иьтиннэриэ5ин эрэ.

Кэрэчээн сибэкки

Алааспар ууммутэ

Кэрэчээн сибэкки

Тэтэрэн турбута.

Кэрэчээн сибэкки

Айылба киэргэлэ,

Кэрэчээн сибэкки-

Барыбыт таптала

Бу кэрэ сибэкки

Кун диэки коруо5э.

Дьон-аймах сурэ5ин

Оруутун уордуо5э.

Бу икки кэрэчээн сибэккилэр,Сардаана уонна Ньургуьун Саха сирин символлара буолаллар.

Сайын кэлбитин уруйдаан сахалар бырааьынньык тэрийэллэр эбит.Аата?

О5олор:Ыьых.

Иитээччи:Соп ,ыьых ыьыыта.

Ыьыхтарга дьон мааны танастарын таннан,кымыс

иьэ,оьуохайдыы,курэхтэьэ бараллар эбит.

Сахалар ыьыхтарга уонна кунду ыалдьыттарга кутан биэрэр утахтара ким диэн ааттаа5ый? О5олор: кымыс

Соп.Кымыы туохтан онороллоруй?О5олор:биэ уутуттэн

Ынах уутуттэн эмиэ утах оноьуллара.Ол аата? О5олор:Быырпах

Кымыс-бухатыырдар утахтара.Биэ уутуттэн оноьуллар, кыьини эмтиир дьайыылаах.

Кымыс кутар иьити туох диэн ааттылларый о5олоор?

О5олор: Чороон

Ыытааччы:Саамай соп.Чороон-обугэлэрбититтэн кэлбит кунду иьит.

Этин эрэ ,о5олоор,чороону дьоннор туохтан онороллоруй?

О5олор:мастан

Чороон хас атахтаах буоларый?(1,3) Чороон туьунан элбэх ырыа,хоьоон айыллыбыта.

14. Билигин **чороон туьунан ырыата истиэ5ин!**

Чороон

(Ангелина,Карина, Эля,Сайаана чороонноох тахсаллар)

Чочуонайдыыр атахтаах

Чороончугум барахсан,

Оьуор-дьар5аа ойуулаах

Остуол мааны иьитэ.

Сырдыгынас кымыспын

Сырылата кутаммын

Аьатыа5ым-уордуо5ум

Аймах-до5ор дьоннорбун.

Ыытааччы:Мин остуолбар ыьыхха туттуллар маллар сыталлар.

А) Салама .О5олоор,бу тугуй?

Ыытааччы: Саамай соп.Бу салама туохха наадалаа5ый?

Ыытааччы:Салама-дьолу тардар быа.Саламаны урут дьоннор маска,сэргэ5э баайаллар эбит. Саламаны баайалларыгар дьоннор бэйэлэрин ба5а санааларын этэллэр.Саламаннан бырааьынньыктары,ытык мастары киэргэтэллэр.

б)- **Дэйбиир.**О5олоор ,оттон бу тугуй?

-Дэйбиيري туохтан онороллоруй?(сиэл,мас)

-Туохха наадалаа5ый дэйбиир?

__в)**Ытык.**-Оттон бу тугуй?-**Ытыгы** тугунан онороллоруй?

-Туохха туттулларый?Кымыьы ,урун аьы булкуйарга.

Урун ас диэн тугуй?Ууттэн оноьулар астар:суогэй,суорат,кымыс,быырпах.

_г)- **Сэргэ** .Бу тугуй? - туохха аналлаа5ый? Ат баайар.

Сэргэ-халлаантан сур,куус ыларга аналлаах мас эбит.Сур сэргэ5э туьэн баран сиргэ тула тар5анар.Оччо5о от-мас учугэйдик уунэр,суоьу-ас элбиир,дьон чэгиэн=чэбдик олорор.Сэргэ-дьолу олохсутар мас.

д) **Хомус.** Оттон бу тугуй,о5олоор? Хомус. диэн тугуй?

Бу бийиэхэ эмиэ тун былыргы обугэлэрбититтэн кэлбит баайбыт буолар.

Ылыым эрэ ытыспар

Ыллыыр ыллам атаспын,

Тутуум эрэ тарбахпар

Туойар улгум до5орбун.

Тиэрдийим эрэ тиистэрбэр

Тимир тыллаах хомуспун.

Мин эбиэхэ хомуска кыратык оонньоон иьитиннэриэхпин ба5арабын.
15.Билигин кыргыттар **Чороонноох ункууну ункуулээн**
кордоруохтэрэ!(Геля,Карина,Алина,Д.Нарыйаана,Сайаана,Виолетта)

Аралдытыбыт тумуктэнэрэ *кэллэ.*

16.Билигин барыгытын оьуохайга ынырабыт!

Оьуохай (Геля)

Тогуруктуу эргийэр,

Туолбэ сири санатар

Торут саха ункуутун

Тобуруоннээн оонньообун

2.Олохтоохтук дуорайар

Оьуохайбыт уьаатын,

Эти-хааны эрчийэр

Эьиэхэйбит элбээтин!

Кунду ыалдыттар!

Биьиэхэ кэлэн ыалдыттаабккытыгар бар5а махтал!